

1. Obiekt *Zespół szyci "Schwester"*
1032/3

3 DAWNA MASZYNOWNIA SZYBU "SCHWESTER" (MAGAZYN 3)

2. Czas powstania

1890

3. Miejscowość

WAŁBRZYCH

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja : Bud. d. maszynowni od pld.-zach. (neg. 200/521/1)

4. Adres

ul. 1 Maja 81
(Sobiecin)

nr hipoteczny 2321

5. Przynależność administracyjna

województwo wałbrzyskie

gmina Wałbrzych

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Waldenburg (do 1945)

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo wrocławskie

powiat Wałbrzych

8. Właściciel i jego adres

Firma "BIMEX"
Wałbrzych, ul. B. Chrobrego 51

9. Użytkownik i jego adres

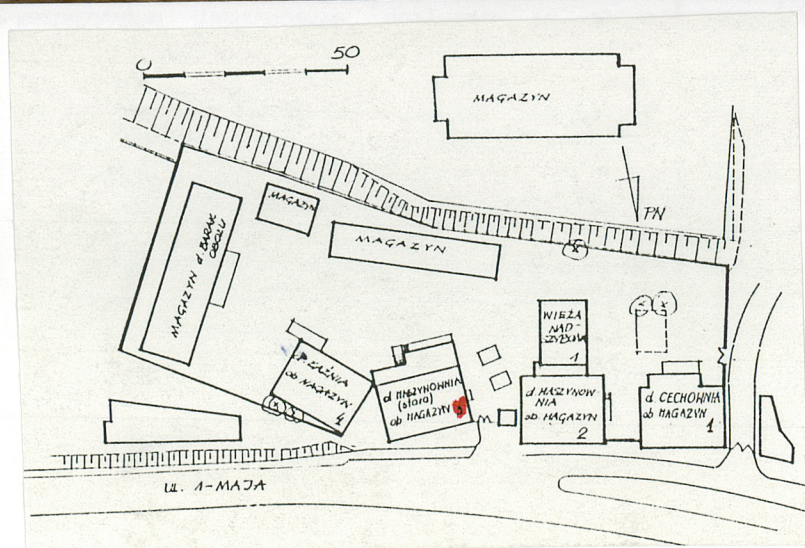
F-ma "Bimex", j.w.
(magazyn opakowań nr 3))

10. Rejestr zabytków

Nr *1056* data

A/717/1056/wr

1984R
15.11.1984

12. Autorzy, historia obiektu, określenia styl

Budynek maszynowni powstał ok. 1890 r. Zespół szybu "Schwester", nadszynie i maszynownię wznoszono wg. projektu i pod kierownictwem inż. Schwestera. Od jego imienia wziął miano (współcześnie używa się nazwy - szyby "Siostrzane").

Nadszynie zyskało formę basztową, nad nim wzniesiono stalową wieżę nadszynie, od pld. wspartą 2 zastrzałami. Maszynowni nadano form charakterystycznych dla obiektów tego typu. Podobnie kształtowane maszynownie, utrzymane w duchu historyzmu, operujące ceglany elewacjami i detalem zapisywanym w języku Rundbogenstilu znajdujemy zarówno na Górnym Śląsku (np. szyb "Fucinus") jak i na Dolnym - w Wałbrzychu (np. szyb "Staszic") i w Nowej Rudzie (np. szyb "Lech"). W maszynowni zainstalowano bębnowy wyciąg szybowy o napędzie parowym. Ok. 1907 r. wieżę nadszynie przebudowano przesuwając oś kół linowych na kierunek wschód, zachód, z zastrzałami od wschodu nadszynie. W związku z tym zaszła potrzeba zmiany usytuowania wyciągu szybowego. Nową maszynownię zbudowano na pln. od nadszynie, zwiernając ją łącznikiem z nadszynie. W starej maszynowni urządzono łaźnię gómiczą i lamparnię a w przyziemiu magazynu.

Gdy wstrzymano eksploatację szybu "Schwester" (pol. lat 50-tych XX w.) budynki pomocnicze szybu, w tym starą maszynownię adaptowano w latach 60-tych na potrzeby magazynowe. Wiele lat służyły WPHW Wałbrzych a od 1992 r. f-mie "Bimex".

Gdy w 1983 r. opracowywano program ochrony zabytków techniki gómiczej Wałbrzycha, zaproponowano by w przyszłości włączyć zespół w organizm Ośrodka Dawnej i Nowej Techniki Gómiczej sytuując tutaj bazę administracyjną, naukową i oświatową Środowiskowego Muzeum Techniki Gómiczej.

Bud. dawnej maszynowni (ob. magazyn opakowań Nr 3) stanowi tutaj reprezentatywny przykład rozwiązania technicznego, architektonicznego i funkcjonalnego maszynowni szybu wydobywczego z lat 90-tych XIX w., cenny o tyle, że utrzymał charakterystyczną dla budowli tego typu bryłę i elewację.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrza, wyposażenie, instalacje)

Ok. 1890 r. maszynownię szybu "Schwester I" usytuowano na pld.-wsch. od nadszynie, które wówczas mogło nie posiadać jeszcze stalowej wieży nadszynie, kryjąc kół linowe w górnej kondygnacji bryły basztowej wieży nadszynie. Budynek (ob. magazyn nr 3) położony jest w ciągu ul. 1 Maja, odsunięty od niej na pld. ok. 10 m. Zwały jest ze zbudowaną później (ok. 1907 r.) łaźnią gómiczą (ob. magazyn nr 4), zaś w odl. ok. 10 m. na zach. od d. maszynowni wzniesiono ok. 1907 r. nową maszynownię (ob. magazyn nr 2).

Materiał. Budynek wzniesiono na fundamencie z kamienia łamanego. Ściany zewnętrzne wykonano w konstrukcji murowanej z cegły ceramicznej, pełnej, na zaprawie cementowo-wapiennej. Tynki wewnętrzne cementowo-wapienne, gładkie. Ściany zewnętrzne - cegła licówka. Strop nad przyziemiem masywny, ogniotrwały, ceramiczny, typu Kleina, wsparty na dźwigarach stalowych. Strop nad I piętrzem drewniany. Dach w konstrukcji mieszanej. Włóżba dachowa stalowa, kratowa, oparta bezpośrednio na ścianach podłużnych budynku. Krokwie drewniane, płatwie stalowe, odeskowane, kryte papą na lepiku. Schody zewnętrzne, przez przybudówkę murowaną z cegły prowadzące na piętro budynku żelbetowe z barierami stalowymi. Posadzki w budynku betonowe, gładzone. Stolarka okienna stalowa, typu przemysłowego, krosnowa. Drzwi drewniane, płytowe.

Plan. Bud. posadowiony na rzucie prostokąta o bokach 20,75 x 13,0 m. Współczesny rzut przyziemia odpowiada pierwotnemu. Ponad połowę kubatury zajmuje potężny fundament dawnej maszyny wyciągowej (funkcjonującej tutaj w latach 1890-1907), bębnowej, o napędzie parowym, bliźniaczej. Resztę przestrzeni wykorzystano na powierzchnię magazynową. Na piętrze (od lat 60-tych XX w.) wydzielono dwa obszerne pom. magazynowe, oddzielone od siebie ścianką drewnianą, pomieszczenie kasy z okienkiem kasowym i zabudowano sanitariaty.

Bryła. Budynek niepodpiwniczony. Współcześnie 2-kondygnacyjny z poddaszem. Pierwotnie 1-kondygnacyjny z poddaszem. Ok. 1907 r., po likwidacji maszyny wyciągowej podzielono go stropem masywnym organizując na piętrze łaźnię gómiczą. Pomiedzy przyziemiem a piętrzem komunikację pionową prowadzono na zewnątrz budynku - zapewne schodami drewnianymi lub stalowymi. W pol. lat 60-tych XX w. od pld. zabudowano wzdłuż ściany d. maszynowni (do wys. I kondygnacji) dwie przybudówki, pokryte jednospadowymi dachami (stropodachy żelbetowe, kryte papą). Przebudowano wówczas schody prowadzące na piętro budynku. Wcześniej, ok. 1907 r. piętro bud. połączono łącznikiem, typu estakady zakrytej, z sąsiednim bud. - dzisiaj magazynu nr 4. Bud. d. maszynowni kryty jest dachem dwuspadowym, o spadku ok. 30 stopni.

Elewacje. Ceglane, spoinowane, symetryczne, osiowe. Charakterystycznym dla tej budowli pozostaje detal kształtowany w duchu historyzmu, odwołującego przy tym do wzorów ikonograficznych budownictwa doby renesansu. Neorenesansowe stylizacje czytelne są w ceglanych, licowanych obramieniach otworów okiennych, pilastrów i gzymsów. Na elewacjach szczytowych wprowadzono szereg 3 zaślepionych otworów okiennych, zaś nad nimi, na wysokości poddasza centralne biforium oraz symetrycznie rozmieszczone dwa okulusy. W dłuższych ścianach w tej samej linii jak w szczytach regularne szeregi po 5 otworów okiennych, w polach wydzielonych pilastrami. Podokienniki podzielone pionowymi żłobkowaniem. Okna zwiernione łękami odcinkowymi. Cokół budynku licowano kamieniem ciętym, gładzonym (piaskowiec). U podnóża pasa otworów okiennych, wokół budynku poprowadzono szeroki gzyms ceglany, arkadkowy. Gzymsiem arkadkowym koronowane są również mury bud. u ich korony, pod szerokim okapem dachu. Neorenesans występuje w Zagłębiu Wałbrzyjskim nader rzadko - jako maniera przyjęta w kształtowaniu budowli gómiczych. Chętniej posługiwano się tutaj formami właściwymi dla gotyku i romanizmu. Z tego też powodu obiekt ten zasługuje na szczególną uwagę, tym bardziej, że inne budowle zespołu szybu "Schwester", pochodzące z pocz. XX w. operują już odmiennym katalogiem form detalu, co też stanowi w tym przypadku czynnik ujawniający fazy rozbudowy kopalni. Współczesne przybudówki do bud. (od pld.) operują gładkimi, wykonanymi w tynku elewacjami i ze względu na swą "ordynarną" formę stanowią przykry dysonans dla bud. d. maszynowni, masywnego ale dzięki bogactwu detalu lekkiego.

Wyposażenie. Pierwotnie maszyna parowa, bliźniacza, dwucylindrowa z bębnowym nośnikiem liny. Zlikwidowano ją po 1907 r. Na piętrze zorganizowano łaźnię gómiczą, hakową (łańcuszkową). W wyniku przebudowy wnętrza, w 1907 r. a później w pol. lat 60-tych XX w. pierwotne wyposażenie definitywnie zlikwidowano (w pierwszej fazie wyciąg szybowy, w drugiej wyposażenie charakterystyczne dla łaźni gómiczej).

Instalacje. Elektryczna, odgromowa, wodno-kanalizacyjna.

14. Kubatura ok. 4343 m ³	15. Powierzchnia użytkowa ok. 439 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Maszynownia szybu "Schwester" (1890-1907), później łaźnia górnicza, od ok. 1968 magazyn towarowy	17. Użytkowanie obecne Magazyn towarowy (opakowań) nr 3
18. Prace budowlane i konserwatorskie Ok. 1907 r., w okresie zasadniczej rozbudowy zespołu szybu, maszynownia adaptowana do roli łaźni górniczej. Przestrzeń halowej budowli podzielono na wys. 3,72 m masywnym stropem ceramicznym o grub. 90 cm. W latach 60-tych XX w. zlikwidowano relikty wyposażenia łaźni górniczej a na piętrze zorganizowano pom. magazynowe. Wówczas też wprowadzono murowane, jednokondygnacyjne przybudówki wzdłuż elewacji pld. Zabudowano nowe schody (żelbetowe) prowadzące na piętro. Od tego czasu obiekt poddawany jest jedynie bieżącej konserwacji, która nie narusza istoty bryły i elewacji, także planu wnętrza ukształtowanego w latach 60-tych XX w.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Budynek znajduje się na terenie zagrożonym szkodami górniczymi. Powoduje to liczne uszkodzenia ścian nośnych i fundamentów. Główne pęknięcia występują od strony pld. - przykryte są przybudówkami. Na zewnątrz i wewnątrz bud. występuje trwałe zawilgocenie spowodowane brakiem izolacji poziomej oraz uszkodzeniami pokrycia dachu i rynien. Najwyraźniej widać to w miejscu dobudowanego łącznika z bud. magazynu nr 4. Strop nad parterem w stanie dobrym. Nie widać pęknięć. Na ścianach działowych pira, drewnianych, widoczne pęknięcia na styku muru ze słupami, spowodowane zapewne nierównomiernym osiadaniami fundamentów. Stalowa stolarka okien miejscami mocno skorodowana. Brak części szyb.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Z uwagi na wartości historyczno-techniczne i architektoniczne, unikatowy neorenesansowy detal elewacji objąć budynek ochroną konserwatorską (wpis do rejestru zabytków), przy czym ochrona prawna dotyczyć winna wszystkich budowli i budynków (także ich reliktyw) składających się na kompleks d. zespołu szybu "Schwester". - wykonać remont przykrycia dachu, odbudować rynny i obróbki blacharskie, naprawić dach nad łącznikiem, oczyścić i zabezpieczyć powłokami antykorozyjnymi i malarskimi okna, - usunąć przybudówki usytuowane wzdłuż elewacji pld., wykonać remont kapitalny elewacji, przywracając im formę z końca XIX w. - w przypadku dalszego osiadania budynku skotwić pękające mury zewnętrzne, - wszelkie roboty remontowe i konserwacyjne prowadzone w budynku i wokół niego uzgadniać i prowadzić pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- W. Borcz, Orzeczenie o stanie technicznym nudyńku magazynowego.
Magazyn opakowań nr 3, Wałbrzych 1988, mnps., w: "Bimex", Wałbrzych,
ul. B. Chrobrego 51
- tenże, Inwentaryzacja architektoniczno-budowlana. Magazyn opakowań nr 3,
Wałbrzych 1988, w: tamże

22. Bibliografia

- S. Januszewski, T. Szpineter, J. Dobesz, Zabytki techniki w górnictwie Zagłębia
Dolnośląskiego, w: Raporty Instytutu Historii Architektury, Sztuki i Techniki
Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1980, mnps., cz. III,
- S. Januszewski, Zabytki techniki Dolnego śląska, Warszawa 1988,
- Zabytki techniki górniczej Zagłębia Dolnośląskiego, pod red. S.
Januszewskiego, Wałbrzych 1988

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- Fotografie maszynowni i obiektów zespołu szybu "Schwester" wykonane w
1979/80 r. i w 1986 r., w: zbiory Inst. Hist. Arch., Szt. i Techniki Polit. Wrocł.

24. Uwagi różne

patrz: tegoż autora karta ewidencyjna ZESPÓŁSZYBU "SCHWESTER" i karty ewidencyjne
innych, wymienionych tam obiektów

25. Opracował

tekst dr Stanisław Januszewski 10 listopad 1993
plany, rysunki mgr inż. arch. Anna Broniewska 5 październik 1993
zdjęcia fotogr. dr Stanisław Januszewski 3 październik 1993
miejsce przechowywania negatywów BSIDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)**27. Załączniki**

Nr 1 - dokumentacja fotograficzna
Nr 2 - dokumentacja rysunkowa

1. Miejscowość

WAŁBRZYCH

2. Obiekt

DAWNA MASZYNOWNIA SZYBU
"SCHWESTER (MAGAZYN 3)

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna

1. Budynek d. maszynowni (ob. magazyn nr 3) od płn.
(neg. 200/517/2)

2. Elewacja szczytowa od zach. (neg. 200/522/3)

3. Łącznik pomiędzy magazynem nr 3 a 4 (d. łaźnią)
(neg. 200/521/2)

Verte!

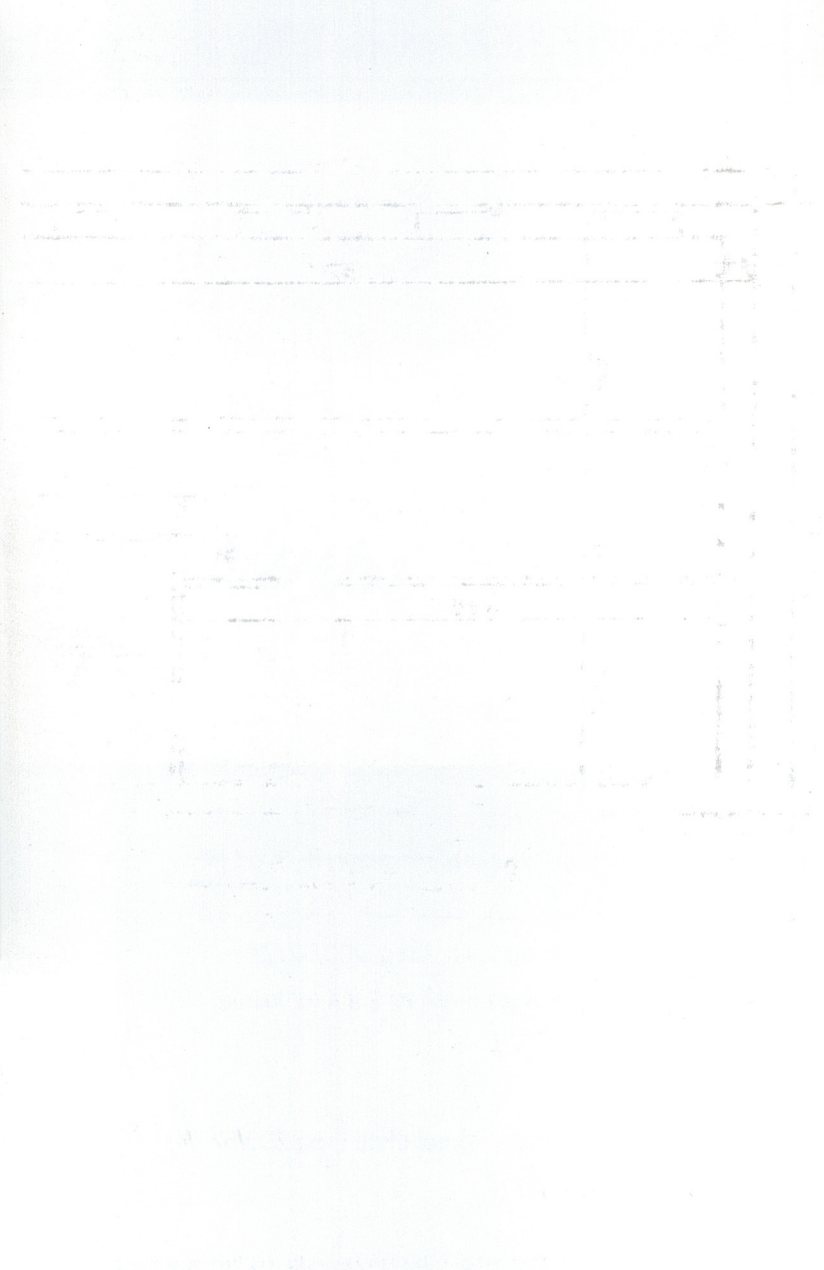
4. Fragment elewacji zach. - detal okna (neg. 200/520/4)

5. Cokół (neg. 200/522/3)

Wkładkę założył: dr Stanisław Januszewski 10 listopada 1993

Miejsce przechowywania negatywów

RSiD 77 S Januszewski

1. Miejscowość

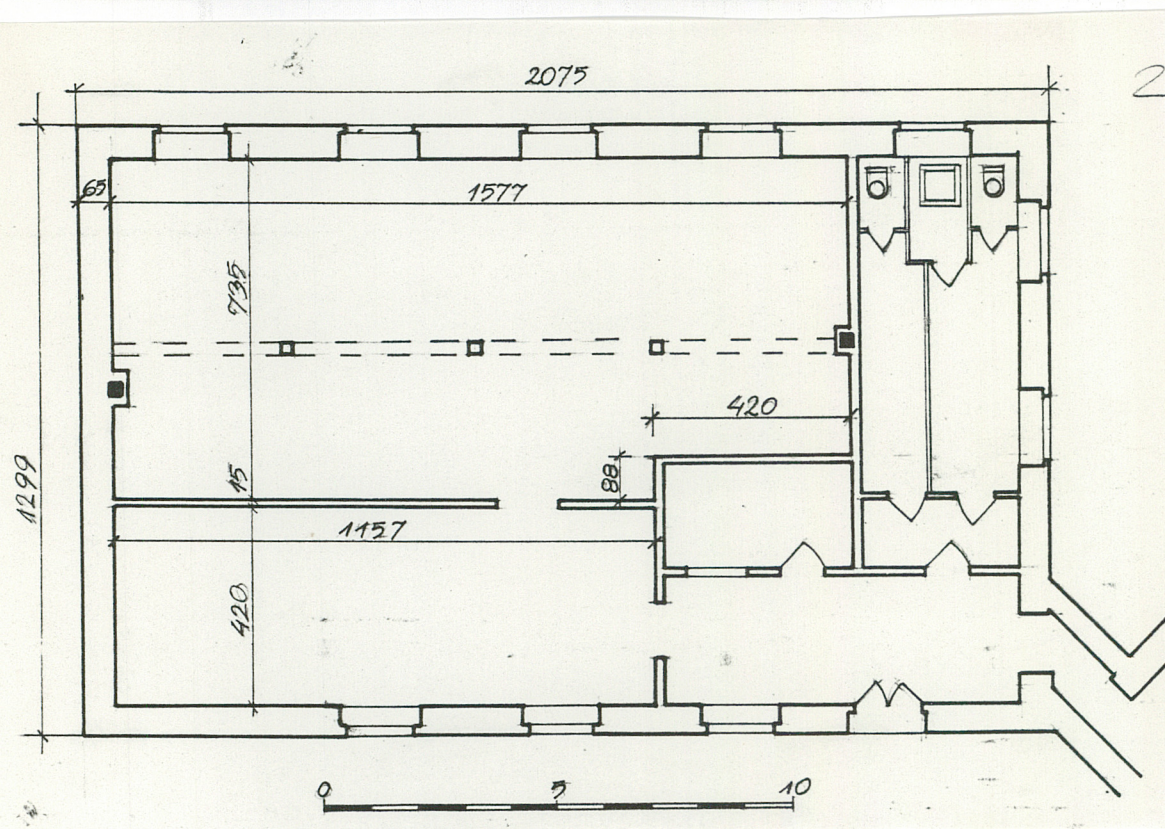
WAŁBRZYCH

2. Obiekt

DAWNA MASZYNOWANIA SZYBU
"SCHWESTER" (MAGAZYN 3)

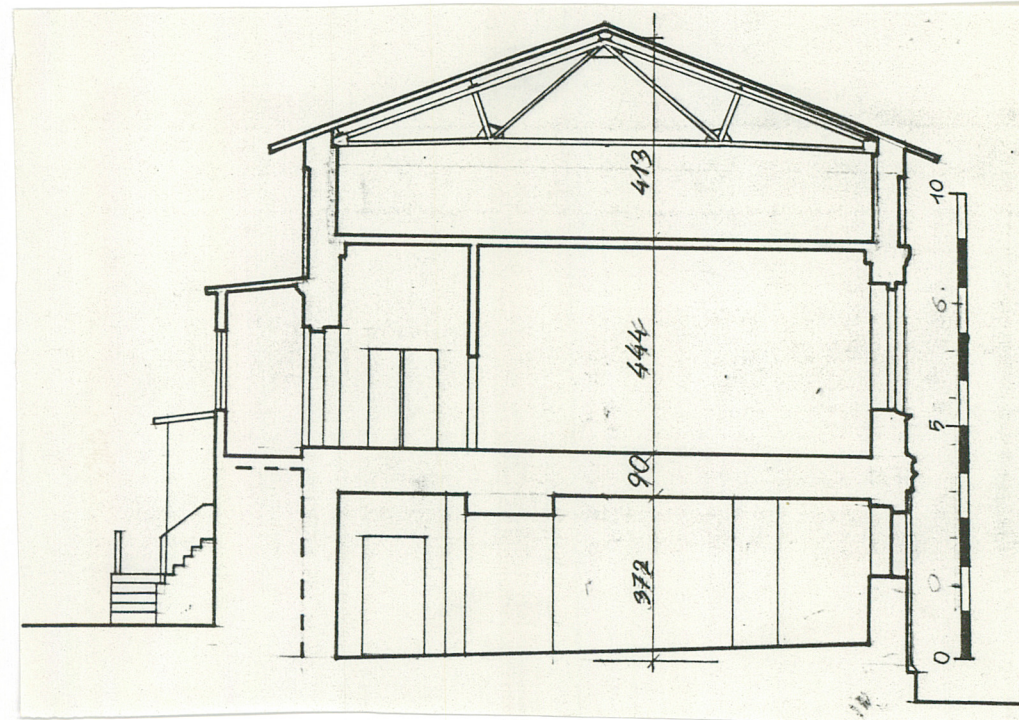
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja rysunkowa

Rzut piętra

Verte! elewacja północna

Przekrój poprzeczny budynku

Wkładkę założył: dr Stanisław Januszewski 10 listopad 1993

Miejsce przechowywania negatywów: RSiDZT S. Januszewski (kalki rys.)

